

ВОДИЧ

ГОЛЕМИ ЗДЕЛКИ КАЈ АКЦИОНЕРСКИТЕ ДРУШТВА

Во соработка со проектот “Корпоративно
управување и Законот за трговските друштва”
од **USAID**

Скопје 2005

Подготвил:
Самир Латиф
Др. Грегори Ф. Масен

Издавач:
Здружение на правници од стопанството на РМ
Совет за корпоративно управување

Уредувачки одбор:
Проф. Др. Тито Беличанец,
редовен професор на Правниот факултет во Скопје
Самир Латиф,
сениор правен советник при проектот CG & CL
Др. Грегори Ф. Масен,
директор на проектот CG & CL
Дерил Браун,
сениор правен советник при проектот CG & CL
Марија Игнатова Ѓошева,
правен советник при проектот CG & CL

Тираж:
1000 примероци

Печати:
Алма Печатница

Скопје 2005

Вовед

Акционерските друштва поседуваат прилично вреден имот, кој може да се состои од згради, средства за транспорт, земјиште, опрема, машини и други производни капацитети и погони. Вредноста на друштвото може да биде доведена во прашање кога се врши пренос на овој имот или пак кога истиот се продава, но исто така и кога се врши набавка на нова скапа опрема преку земање на заеми, или пак кога друштвото ги користи средствата со кои располага. Со цел да се заштити друштвото, неговите директори, акционери и доверителите кога се вршат овие големи зделки, новиот Закон за трговски друштва вовеле посебна постапка која мора да биде применета од менаџментот и директорите за да може овие зделки да бидат валидни.

Важни прашања:

1. Што се големи зделки?
2. Кој ги одобрува големите зделки?
3. Што се поврзани зделки?
4. Како може со статутот на друштвото да се обезбеди поголема заштита на акционерите и директорите?
5. Што е редовно работење на друштвото?
6. Како се утврдува вредноста на имотот?
7. Како функционира постапката за одобрување на големи зделки кај акционерските друштва кои имаат само еден акционер?
8. Последиците кои ќе настанат доколку постапката за одобрување на големата зделка, односно зделки не била спроведена правилно?

Измени во легислативата:

Подолу наведените членови од Законот за трговски друштва, ги регулираат големите зделки:

- Член 455 дефинира што е голема зделка;
- Членовите 455 и 456 утврдуваат кој може да ја одобри големата зделка;

- Членот 155 предвидува како друштвото ја утврдува вредноста на средствата кои се инволвирани во големата зделка; и

- Во членот 362 е регулирана одговорноста на менаџерите и директорите кога не ја следеле постапката за големи зделки

1. Што се големи зделки?

Големите зделки се дефинирани во членот 455 од Законот за трговски друштва. Имено, ставот 1 од овој член вели дека за голема зделка се смета секоја зделка (или меѓусебно поврзани зделки) чија што вредност е поголема од 20 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото. Следниве зделки се исклучени од ова правило:

- Зделки кои се остварени во текот на редовното работење на друштвото; и

- Зделки кои се поврзани со стекнување преку запишување обични акции или конвертибилни обврзници на друштвото.

Но, законот им оставил можност на друштвата во своите статuti да дефинираат кои сè зделки ќе се подведат под категоријата големи зделки. На пример, во статутот на друштвото може да се предвиди дека секоја зделка со вредност поголема од 10 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото, ќе се смета за голема зделка.

2. Кој ги одобрува големите зделки?

Како што е погоре наведено, дефиницијата за големи зделки е базирана на вредноста на зделката. Законот за трговски друштва предвидува три прага за детерминирање на вредноста и одобрувањата кои се неопходни за да може да се склучи зделката:

1. Зделки чијашто вредност изнесува до 20% од вкупната книговодствена вредност на имотот: Според членот 455, став 1 од ЗТД, менаџментот е вообичаено овластен да одобри зделка чија вредност изнесува до 20 проценти од вкупната книговодствена вредност на имотот, и таквиот

вид на зделка според ЗТД не се смета за голема зделка, **освен ако** во статутот на друштвото не е предвидено поинаку (член 455, став 1). Секоја друга зделка со вредност над 20% пред да биде склучена, треба да биде одобрена од страна на одборот на директори на друштвото/ надзорниот одбор, или собранието на акционери, освен ако е остварена во текот на редовното работење на друштвото или кога станува збор за зделки кои се поврзани со стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделки поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници. Види табела 1.

2. Зделки со вредност повеќе од 20% но најмногу до 50% од вкупната книговодствена вредност на имотот на друштвото: Според членот 456, став 2 од ЗТД, секоја зделка која го **исполнува условот** за да се категоризира како голема зделка, а е со вредност поголема од 20 проценти, но не е повеќе од 50 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото, **не може** да биде склучена од страна на менаџментот на друштвото, доколку не е одобрена од одборот на директори односно надзорниот одбор, и тоа со согласност од **сите членови** на одборот, со исклучок на зделки извршени во текот на редовното работење на друштвото или кога станува збор за зделки кои се поврзани со стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделки поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници. Според Законот, (член 455, став 1), собранието може да биде овластено да даде одобрение за зделките кои ја имаат оваа вредност, доколку е така предвидено со статутот на друштвото. Види табела 2.

3. Зделки со вредност поголема од 50% од вкупната книговодствена вредност на имотот: Секоја зделка која ги исполнува условите за да се смета дека е голема зделка, и чијашто вредност изнесува повеќе од 50 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото, **секогаш мора** да биде одобрена од собранието на акционери пред да биде склучена, со исклучок на зделки извршени во текот на редовното работење на друштвото или кога станува збор за зделки кои се поврзани со

стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделки поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници (член 456 став 4). Види табела 3.

Табела 1: Одобрување на големи зделки ($\leq 20\%$)

Вредност на имотот изразена во проценти од вкупната книговодство на вредност на имотот на друштвото	Зделката се остварува во текот на редовното работење на друштвото:	и	зделки поврзани со стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделку поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници:	и	Зделката е дефинирана како голема зделка во статутот на друштвото:	Кој дава одобрување на овие зделки?
$\leq 20\%$	Да		Да		Не	Менаџментот
$\leq 20\%$	Не		Не		Не	Менаџментот
$\leq 20\%$	Да		Да		Да	Одборот на директори или надзорниот одбор или собранието на акционери
$\leq 20\%$	Не		Не		Да	Одборот на директори или надзорниот одбор или собранието на акционери

**Табела 2: Одобрување на големи зделки
($\geq 20\% \leq 50\%$)**

Вредност на имотот изразена во проценти од вкупната книговодство на вредност на имотот на друштвото	Зделката се остварува во текот на редовното работење на друштвото:	и	зделки поврзани со стекнување преку запишувањ е обични акции на друштвото и зделку поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници:	и	Зделката е дефинирана како голема зделка во статутот на друштвото:	Кој дава одобрување на овие зделки?
$> 20\% \leq 50\%$	Да		Да		Не	Менаџментот
$> 20\% \leq 50\%$	Не		Не		Не	Одбор на директори или надзорен одбор
$> 20\% \leq 50\%$	Да		Да		Да	Одбор на директори, надзорен одбор или собрание на акционери
$> 20\% \leq 50\%$	Не		Не		Да	Одбор на директори, надзорен одбор или собрание на акционери

Табела 3: Одобрвање на големи зделки (> 50%)

Вредност на имотот изразена во проценти од вкупната книговодствена вредност на имотот на друштвото	Зделката се остварува во текот на редовното работење на друштвото:	или	зделки поврзани со стекнување преку запишување обични акции на друштвото и зделку поврзани со стекнување на конвертибилни обврзници:	или	Зделката е дефинирана како голема зделка во статутот на друштвото:	Кој дава одобрување на овие зделки?
> 50%	Да		Да		Не	Менаџментот
> 50%	Не		Не		Не	Собранието на акционери
> 50%	Да		Да		Да	Собранието на акционери
> 50%	Не		Не		Да	Собранието на акционери

Одбор на директори/Надзорниот одбор

Како што е прикажано на табелите 1, 2 и 3, одборот на директори односно надзорниот одбор игра мошне важна улога во процесот на одобрување на големите зделки. Поточно:

- Одборот на директори/надзорниот одбор, согласно ЗТД ги одобруваат оние зделки кои се однесуваат на имот чијашто вредност е проценета над 20% но најмногу до 50% од книговодствената вредност на имотот на друштвото;

- Одлуката со која се одобрува оваа зделка мора да биде донесена со согласност на **сите членови** на одборот на директори/надзорниот одбор;

- Доколку за донесувањето на одлуката за одобрување на зделката не се постигне согласност од **сите членови** на одборот на директори/надзорниот одбор, собранието на акционери може да донесе одлука со која ќе ја одобри зделката;

- Кога собранието на акционери одлучува за одобрувањето на големата зделка, одборот на директори/ надзорниот одбор треба да ја определи вредноста на имотот што се отуѓува или стекнува;

- Кога собранието на акционери одлучува за одобрување на големата зделка, одборот на директори/надзорниот одбор на собранието на акционерите најмалку 21 ден пред одржувањето на собранието, треба да му достави писмено известување за зделката во кое ќе бидат наведени следните информации:

- Треба да се наведе дека од собранието на акционери се бара одобрување на зделката;

- Да се наведе дека собранието на акционери може и да не даде одобрување за склучување на зделката;

- Препорака на одборот на директори / надзорниот одбор, да ја одобри односно да не ја одобри зделката;

- Страните кои се вклучени во зделката;

- Корисниците на зделката;

- Вредноста, предметот, обемот на зделката; и

- Другите материјални услови на зделката.

Собрание на акционери

Табелите 1, 2 и 3, исто така прикажуваат дека собранието на акционери во процесот на одобрувањето на големите зделки игра мошне важна улога. Имено:

- Согласно ЗТД, собранието на акционери ги одобрува оние зделки чијшто предмет е имот чијашто вредност е поголема од 20 проценти но не повеќе од 50 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото, кога е тоа побарано од одборот на директори/надзорниот одбор;

- Согласно ЗТД, собранието на акционери ги одобрува оние големи зделки чија вредност е поголема од 50 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото;

- Собранието на акционери исто така дава одобрување на оние големи зделки кои се како такви дефинирани во статутот на друштвото и за кои согласно статутот е потребно одобрение од собранието на акционери; и

- Според ЗТД, собранието на акционери ги одобрува големите зделки со два вида на мнозинство: просто мнозинство за зделките кои инволвираат имот со вредност над 20% но најмногу до 50% од книговодствената вредност на имотот на друштвото, односно дво-третинско мнозинство за зделки со вредност над 50% од книговодствената вредност на имотот на друштвото, од акциите со право на глас претставени на собранието, освен ако со статутот не е предвидено поголемо мнозинство.

3. Што се поврзани зделки?

Со цел да спречи поделбата (расцепканоста) на големата зделка во повеќе зделки со помала книговодствена вредност, законот го воведува институтот **поврзани зделки**, а со цел да се обезбеди примена на постапката за одобрување на големи зделки. Поврзаните зделки можат да се објаснат со следниот пример:

Едно акционерско друштво продава фабрика чија вредност изнесува 65 проценти од вкупната книговодствена вредност на имотот на друштвото. Меѓутоа продажбата се одвива во неколку засебни зделки:

• Згради :	25%
• Машини:	15%
• Залихи:	10%
• Земјиште:	10%
• Лиценци:	2%
• Камиони:	3%

65% вкупно

Доколку друштвото изврши продажба на машините чија вредност изнесува 15 проценти од книговодствената вредност на друштвото, врз основа на законот, нема да биде потребно одобрение на таквата зделка. Но, ако друштвото изврши продажба на машините и зградите, вкупната вредност на таа зделка изнесува 40 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото и во тој случај ќе биде потребно одобрение од одборот на директори/надзорниот одбор за да може таа зделка да се склучи. Иако продажбата на зградите и машините се врши одвоено, овие зделки се сметаат за **поврзани** и за нив е потребно одобрение од страна на одборот на директори/надзорниот одбор. Со оглед дека продажбата на фабриката и останатиот имот има вредност која изнесува 65 проценти од книговодствената вредност на друштвото, **единствено** собранието на акционери има овластување да ја одобри таа зделка, во која се вклучени средства кои се поврзани со фабриката.

4. Како може со статутот на друштвото да им се овозможи поголема заштита на акционерите и директорите?

За да се спречи менаџментот на акционерското друштво да ги продаде машините во фабриката, чија што вредност изнесува 15 проценти од вкупната книговодствена вредност на имотот на друштвото, без одобрение од одборот на директори/надзорниот одбор, или собранието на акционери, во статутот може да се предвиди дека било која зделка која се однесува на машините ќе треба да биде одобрена од страна на одборот на директори/надзорниот одбор, односно собранието на акционери. Законот за

трговски друштва му остава на собранието на акционери можност да предвиди во статутот кои се зделки ќе се сметаат за големи зделки на друштвото. Условите за одредување една зделка да биде третирана како голема зделка не се лимитирани само на вредноста на имотот кој е вклучен во таа зделка туку може да се предвидат и други ограничувања како на пример предметот на зделката, и слично,

5. Што е редовно работење на друштвото?

Во претходниот пример, продажбата на фабриката заедно со нејзината опрема, земјиште, камиони, залихи, лиценци кои изнесуваат 65% од вредноста на имотот на друштвото е вонреден настан. Но, во некои случаи продажбата може да е вообичаена, редовна работа, доколку на пример станува збор за друштво чија главна дејност е купување и продажба на одредени производи, со вредност која ги надминува праговите предвидени во Законот за трговски друштва. Во таквиот случај друштвото нема да има потреба да бара одобрение од одборот на директори односно надзорниот одбор, односно собранието на акционери, со оглед дека станува збор за дејност која спаѓа во редовното работење на друштвото. Тоа е објаснето со следниот пример:

Едно друштво се занимава со изградба на трговски центри кои потоа ги продава. Вредноста на секој еден трговски центар изнесува €1.000.000, а вкупната книговодствена вредност на имотот на друштвото изнесува €1.200.000, во кој износ е вклучена и вредноста на трговскиот центар. Продажбата на трговскиот центар би значела дека 83.3 проценти од книговодствената вредност на имотот на друштвото е вклучена во зделката кога се врши продажбата на трговскиот центар. Но со оглед дека друштвото годишно гради и продава по 6 центри продажбата на трговски центри е главна дејност која спаѓа во редовното работење на друштвото. За да се избегне ревидување и одржување на собрание на акционери секој пат кога се врши продажба на трговски центар, законот предвидува исклучок, за оние зделки кои се остваруваат во текот на редовното работење на друштвото. Значи

таквите зделки се исклучени од правилата за големите зделки.

Сепак, потребно е да се дефинира што се подразбира под редовно работење на друштвото. Одборот на директори односно надзорниот одбор, треба да оцени кој ќе даде одобрение за таквата зделка, дали тоа ќе биде менаџментот, одборот на директори односно надзорниот одбор или пак собранието на акционери. Одборот на директори односно надзорниот одбор може да побара од собранието да одобри некоја зделка кога не е јасно дали тој може да го даде одобрението во конкретниот случај. Истото се однесува и на менаџментот, така што менаџментот може да побара од одборот на директори односно надзорниот одбор да одобри одредена зделка, доколку не е јасно дали менаџментот има овластување да ја одобри таа зделка.

6. Како се утврдува вредноста на имотот?

За да се утврди дали одредена зделка може да се категоризира како голема, менаџментот односно одборот на директори или надзорниот одбор треба да ја утврди вредноста на имотот кој е инволвиран во зделката. Според членот 455, став 2 од ЗТД се користат следниве методи за утврдување на вредноста на имотот:

- **Во случај на отуѓување на имотот:** Вредноста на имотот се утврдува врз основа на последните ревидирани финансиски извештаи на друштвото; и

- **Во случај на стекнување на имот:** Цената на имотот што се стекнува се споредува со книговодствената вредност на имотот на друштвото.

ЗТД предвидува одборот на директори односно надзорниот одбор да ја утврди вредноста на имотот кога одобрувањето на зделката го дава собранието. Книговодствената вредност треба да е базирана на ревидираните извештаи кои биле одобрени од собранието на акционери, кога се врши отуѓување на имотот, согласно членот 455, став 2 од ЗТД. На тој начин ЗТД дава дополнителна заштита на акционерите дека вредноста на имотот е утврдена врз основа на фер утврдена книговодствена вредност на целокупниот имот во финансиските извештаи. Иако не

е задолжително според ЗТД, кога друштвото стекнува имот од трето лице како дел од голема зделка, може да консултира независен проценител.

7. Како функционира постапката за одобрување на големи зделки кај акционерските друштва кои имаат само еден акционер?

Кај акционерските друштва кои имаат само еден акционер, кој во исто време е и менаџер на друштвото, одредбите кои се однесуваат на големите зделки не се применуваат. Со оглед дека единствениот акционер на друштвото истовремено е и менаџер, нема потреба од дополнителна заштита на акционерот од менаџментот. Поради тоа одредбите за големите зделки не се применуваат на акционерските друштва кои имаат само еден акционер. Исто така, овие одредби не се применуваат на друштвата со ограничена одговорност и другите видови на трговски друштва. (види член 456, став 8).

8. Што ќе се случи дококу не била следена постапката за одобрувањето на големите зделки?

Секоја зделка која била склучена спротивно на одредбите на законот, ќе биде ништовна за друштвото (види член 456 став 7 од Законот за трговски друштва). Доколку менаџерите, односно одборот на директори односно надзорниот одбор не постапиле согласно законот, акционерите можат да бараат од нив надомест на штетата која ја претрпело друштвото поради тоа.

Совесните трети лица се заштитени во овие случаи и ништовноста на зделката нема дејство за третите лица кои не знаеле и не можеле да знаат дека е потребно одобрение за да се склучи зделката дадено во посебна постапка. Но, акционерите може да бараат поништување на зделката, доколку се утврди дека третото лице знаело дека е потребно одобрение за зделката, но истото не било дадено.

Прашања кои треба да се разгледаат:

- Пред да се склучи одредена зделка, дали сте утврдиле дали истата ќе се смета за голема зделка согласно Законот за трговски друштва, односно статутот на друштвото?
  - Дали во статутот се дефинирани големите зделки?
  - Дали поврзаните зделки се дел од големите зделки?
    - Дали одборот на директори односно надзорниот одбор, или собранието на акционери било информирано за зделките согласно законот и статутот?
    - Дали менаџментот му ги доставил на одборот на директори односно надзорниот одбор потребните материјали и информации кои се однесуваат на големата зделка на време, пред таа да биде склучена?
    - Дали зделката пред да биде склучена била одобрена од страна на одборот на директори односно надзорниот одбор?
    - Дали странките кои учествуваат во зделката биле известени дека истата треба да биде одобрена од страна на одборот на директори односно надзорниот одбор односно собранието на акционери, пред да биде склучена?
    - Дали вредноста на имотот инволвиран во зделката била проценета од независен проценител?

Референци:

- Закон за трговски друштва од 2004 (можете да го најдете на www.mccorgov.com.mk)
- OECD (1997). Општи Принципи на Законите за трговски друштва за економиите во транзиција (може да се најдат на www.ecgi.org).
- OECD (2004). Принципи на корпоративното управување Париз (може да се најдат на www.oecd.org).
- OECD (2003). Белата книга за корпоративно управување за Југоисточна Европа (може да се најде на www.oecd.org).

Овој водич претставува дел од серијалот на публикации за новиот Закон за трговски друштва подготвен од Здружението на правници од стопанството на РМ и Советот за корпоративно управување во соработка со **USAID** Проектот за корпоративно управување и Закон за трговски друштва. Овие брошури и избрана литература може да ги најдете на www.massorgov.com.mk и www.mbla.org.mk.

Јазична поддршка од **USAID** Проектот за корпоративно управување и Закон за трговски друштва:

Весна Миркоска, Главен лектор
Марија Стојановска
Ана Шошолчевска

Содржината на оваа публикација не се смета како обезбедување на правен совет. Читателите на оваа публикација се должни да обезбедат правен совет од нивниот правник. Оваа публикација е само за едукативни и информативни цели. Секоја употреба на содржината од оваа публикација е на ризик на корисникот. Проектот за Корпоративно управување и законот за трговски друштва нема да се смета за одговорен при употребата и толкувањето на овој текст.